

Урок 48. ВРОДЖЕНА ТА НАБУТА ПОВЕДІНКА

Дата _____

Клас _____

Цілі уроку:

- **освітня:** розглянути поняття вродженої та набутої поведінки, інстинкту та його особливостей, біологічне значення навчання в житті тварин;
- **розвивальна:** розвивати вміння аналізувати та систематизувати інформацію та використовувати здобуті раніше знання;
- **виховна:** виховувати бережливе ставлення до всієї природи взагалі та світу тварин зокрема.

Обладнання й матеріали: фото й малюнки тварин у різних життєвих ситуаціях, фрагменти відеофільмів.

Базові поняття і терміни уроку: рефлекси, інстинкти, поведінка, вроджена поведінка, набута поведінка.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ЕТАП

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ І МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Питання для бесіди

- ♦ Що таке етологія?
- ♦ Яких вчених-етологів ви знаєте?
- ♦ Які методи використовують під час етологічних досліджень?
- ♦ У яких випадках під час проведення етологічних досліджень раціональним є застосування спостереження?
- ♦ У яких випадках під час проведення етологічних досліджень раціональним є застосування моделювання?
- ♦ У яких випадках під час проведення етологічних досліджень раціональним є застосування експерименту?

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Розповідь учителя з елементами бесіди

- ☒ **Інстинкт** — спадковий комплекс реакцій на певні дії, певні зміни умов зовнішнього і внутрішнього середовища, однаковий у всіх особин виду.

Інстинкти — прояви поведінкових актів, обумовлені закріпленими еволюцією складними зв'язками структур і процесів організму.

Реалізація інстинкту — це задоволення біологічних потреб.

- ☒ **Біологічна потреба** — специфічна сила живих організмів, що забезпечує їхній зв'язок із навколишнім середовищем для самозбереження і саморозвитку, джерело активності живих систем.

Потребу інакше називають «спонуканням», «мотивацією». Потреба виявляється і посилюється в разі відчуття нестачі чого-небудь, набуває домінантного характеру та спричиняє дію, спрямовану на її задоволення. Задоволення потреби й відновлення біологічних констант називають «підкріпленням».

Приклади інстинктивної поведінки

Аутопрофілактика — попередження хвороб, аутосанація — самолікування як форми поведінки тварин.

Аутопрофілактика й аутосанація проявляються в поведінкових реакціях тварин із метою підтримання здоров'я. Після сну тварини напружено

потягуються, обтрушуються, здригаються, валяються, масажують деякі ділянки тіла, сприяючи відновленню нормального кровопостачання.

Багато тварин, яких утримують у стійлах, підтримують у них чистоту, роблячи дефекацію й сечовипускання в певному місці. Навесні під час линяння для рятування від волосся тварини чешуться об забори, стовпи, загороди.

Тварини відшукують і поїдають лікувальні трави; можуть відрізнати будь-яку отруйну траву від їстівної. Інформація про користь і шкоду різних рослин, накопичена видом протягом еволюційного розвитку, закріпилася в пам'яті тварин і стала їхньою спадковою ознакою.

☑ **Научання** — процес набуття нових умінь, формування нових форм поведінки тварин протягом життя.

Научання може проявлятися у сприйнятті дій інших тварин виду. Особливо це стосується молодих тварин, які шляхом наслідування навчаються виконувати деякі життєво необхідні дії звичайного поведінкового «репертуару» свого виду. Так, у молоді зграйних риб захисна реакція на появу хижака (втеча) формується в результаті наслідування поведінки інших риб за одного лише вигляду поїдання хижаком членів зграї або шляхом «проб і помилок». Наприклад, молоді лисенята, уколовши носа або лапу об голки їжака, більше його не турбують. Якщо тварина виховується серед тварин іншого виду, вона переймає його звички. Кошеня, вигодоване собакою, навчилася гавкати, а не нявчати.

Біологічне значення научання

Переваги вродженої поведінки в тому, що дії реалізуються дуже швидко й завжди без помилок (відсмикування носа лисенят у разі уколу об голки їжака, колючок). Це суттєво зменшує ймовірність фатальних помилок.

Методом «проб і помилок» молоді птахи і ссавці удосконалюють мисливські навички.

Цей метод навчання відносять до асоціативного навчання. Для нього важливий фактор підкріплення умовного рефлексу умовним подразником (повторення, тренування).

IV. УЗАГАЛЬНЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ І ВМІНЬ УЧНІВ

Дати відповіді на питання.

- ♦ Які форми поведінки є вродженими?
- ♦ Які форми поведінки є набутими?
- ♦ Що таке інстинкт? Наведіть приклади інстинктивної поведінки.
- ♦ Що таке научання? Наведіть приклади.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Вивчити відповідний матеріал з підручника.